

ÚVOD

130 let Borských tezí v roce 2013!

Každých pět let se v Boru u Tachova v České republice (dříve Haid) koná na místě, kde Borské teze v roce 1883 vznikly, vzpomínkové setkání. Na organizaci tohoto setkání se podílejí české i německé sociální organizace. Samozřejmě, že přítomní jsou účastníci z několika evropských zemí.

Tehdy sestavené teze a zásady jsou dodnes platné pro celou Evropu, ale i globálně. To, jak jsou používány, záleží vždy na reálné situaci.

Lidmila Němcová popisuje kromě historického vývoje také tuto současnou situaci v České republice.

Kasbach, 30. září 2013

Joachim Herudek
koordinátor „Friends of EZA“ („Přátelé EZA“)

Sociální učení církve v českých zemích v historických souvislostech

Lidmila Němcová, Praha

Úvodní poznámky

Tento článek se týká českých zemí jako historického útvaru v proměnách dějin od přijetí křesťanství v 9. století přes vznik Československé republiky v r. 1918 a osamostatnění České republiky v r. 1993 až do dnešní doby. Křesťanská víra vždy citlivě vnímala sociální problémy, především důstojnost člověka se zvláštním ohledem na chudé a postižené občany. V žádné době ovšem nebylo a dodnes není jednoduché najít uspokojivé a snadné řešení. Naopak podezření by měli vyvolávat ti, kdo taková řešení nabízejí. Členové České biskupské konference oprávněně ve svém dopise občanům z 26. 4. 2012 důrazně varovali před jednotlivci i skupinami, kteří mnohdy zneužívají oprávněného zklamání občanů a podněcují k hněvu a nenávisti. Takový způsob jednání může vést naši společnost pouze do ještě hlubších problémů.

Křesťané na rozdíl od nevěřících mají ovšem kompas v Desateru Božích přikázání, který je v životě zakotven a vede správným směrem. Katolické sociální encykliky už po 120 let vydávají výzvy a stanoviska ke společenským problémům, jak je přináší vývoj lidské společnosti. Jsou základem sociálního učení Církve.

K historii

Už od středověku najdeme v české historii mnoho příkladů jak bezejmenných lidí, tak i kanonizovaných světců, které dokládají živý zájem o křesťanské řešení sociálních problémů. Symbolem je sv. Anežka Česká (1211 – 1282), kanonizovaná v Římě necelý týden před vypuknutím „sametové revoluce“ v listopadu 1989. Ačkoli byla dcerou královskou, svůj život zasvětila chudým a nemocným. Založila špitál klarisek v Praze, jejího příkladu následovali další. Křesťanský postoj k životu, služba druhým a láska k člověku charakterizovaly její činnost. Je vhodné připomenout, že v r. 1988 v českých zemích vyhlášené Desetiletí duchovní obnovy národa bylo zahájeno právě ve jménu tehdy ještě blahoslavené Anežky a soustředilo pozornost na otázky služby životu. Jeho ohlas – zvláště po událostech z listopadu 1989 – měl celonárodní charakter. Každý rok tohoto desetiletí byl pak zasvěcen některému z českých světců či světic, kteří byli nositeli určitých hodnot v různých oblastech.

Během 18. a 19. století se s nástupem nového společenského řádu v českých zemích – jako v celé Evropě – prohlubovala sociální nespravedlnost tehdejšího dravého kapitalismu, což dalo průchod novým ideologiím. Marxismus své kritické postoje formuloval z pozic neslučitelných s křesťanskými názory (třídní nenávisť a boj zaměřený na uskutečnění proletářské revoluce na celém světě).

V r. 1883 na pozvání knížete Karla Heinricha zu Löwenstein se shromáždilo v dnešním Boru u Tachova (Haid) 14 významných odborníků, kteří hledali odpovědi na řešení závažných sociálních problémů tehdejší doby. Výsledkem setkání byly *Borské teze (Haider Thesen)* s mnoha konkrétními doporučeními a s uvedením základních principů při řešení problémů. Byly publikovány 8 let před papežskou encyklikou *Rerum novarum* (1891), při jejímž sestavení posloužily jako přípravná studie. Mezi základní témata tezí patřila především přeměna společnosti na základě křesťanství a spolupráce, dále zdůraznění mravní hodnoty práce a její spravedlivé ohodnocení, oddlužení zemědělství, odsouzení lichvy, práce o nedělích, význam spolkové činnosti a úvěrních družstev. V poslední době se u příležitosti kulatých jubileí *Borských tezí* začaly právě v historické lokalitě – Boru u Tachova – organizovat mezinárodní semináře, z nichž se vydávají sborníky přednášek. Dnešní doba potřebuje změnu myšlení a postojů a opětné připomínání *Borských tezí* je vhodným důkazem sepjetí historického sociálního křesťanského citění s dneškem.

V 19. a na začátku 20. století se české země vyvíjely obdobně jako jiná území ve Střední a Západní Evropě. Byly nejprůmyslovějšími oblastmi tehdejší Rakousko – Uherské monarchie, se silnou dělnickou třídou. Po vzniku Československa v r. 1918 bylo třeba čelit antiklerikálním vlivům ze Západu, začaly působit nové církve a nové politické strany a část dělnictva se radikalizovala. Katolická Církev v oné době podporovala zakládání široké škály svépomocných spolků, hospodářských družstev a nadací jako pomoc při řešení sociálních a ekonomických problémů, založenou na solidaritě potřebných občanů a na vzájemné důvěře členů. Nastal též rozmach katolických kulturních a sportovních organizací, a to jak ve městech, tak i na venkově. Tímto způsobem došlo i k povznesení venkova. Organizace křesťanské dělnické mládeže se zakládaly podle vzoru *JOC (Jeunesse ouvrière chrétienne)* inspirovaného belgickým knězem Josefem Cardijnem. Doba se vyznačovala bohatým společenským životem křesťanů (poutě, místní i regionální a národní spolky s kulturním i sportovním zaměřením, tisk i vlastní vydavatelství apod.).

Činnost některých křesťanských spolků byla narušena okupací a 2. světovou válkou, později po uchopení moci komunistickou stranou (únor 1948) a oficiálním nastolení ideologie marxismu – leninismu byly sociální tradice Církve státem potlačeny a téměř všechny katolické organizace zrušeny. Sociální oblast byla převedena pod jednotné centralizované řízení státního plánu. K obnově organizace katolických organizací, družstev a spolků mohlo dojít až po „sametové revoluci“ v r. 1989.

Významné české katolické osobnosti v první polovině 20. století

Uvedme příklady tří katolických osobností, které byly chloubou české katolické Církve – zvláště pro aplikaci sociálního učení Církve v praxi. Byli veřejně činní v politice, měli silné sociální citění i vliv na veřejnost zvláště v době tzv. První republiky (1918 – 1938, částečně až do r. 1948). Jejich příklady mají vypovídací schopnost v sepetí s konkrétním životem. Všichni prožili zlomové momenty v životě země a vyšli z nich s čistým štítem, aniž by ustoupili od křesťanských hodnot.

Antonín Cyril Stojan (1851 - 1923) – katolický kněz, poslanec rakousko-uherského sněmu, poslanec a senátor za Prvé republiky, v posledních letech života byl arcibiskupem olomouckým. Jde o příklad člověka, který sloužil druhým jako kněz i jako politik. Usiloval o sociální spravedlnost, o lásku k lidem, o pokoj mezi lidmi, spojil poslání politika i vysokého církevního hodnostáře. Položil základy České katolické charity, organizoval charitativní spolky na arcidiecézní úrovni a zasloužil se o obnovu a povznesení poutních míst Sv. Hostýnu a Velehradu, kde je pochován v kapli tamní baziliky.

Monsignor Jan Šrámek (1870 – 1956) – katolický kněz, docent sociologie, jako politik založil dosud existující politickou stranu (dnes pod označením *KDU-ČSL*). Po vzniku Československa (1918) byl členem mnoha československých vlád až do r. 1938, za druhé světové války zastával funkci premiéra československé exilové vlády v Londýně; po válce byl náměstkem premiéra. Komunistická moc ho od r. 1948 držela v doživotní konfinaci. Je rovněž pochován na Velehradě na místním hřbitově; zasloužil se tam o vybudování ženského kláštera. Kardinál František Tomášek (1899 – 1992) o něm řekl: *Jan Šrámek byl na prvním místě kněz a další se rozumělo samo sebou*. Výmluvná jsou slova ze Šrámkova předvolebního projevu v r. 1946: *Žádáme sociální smír, sociální spravedlnost, právní jistotu a ochranu, podporu a vážnost rodiny a manželství, svobodu osobní, ochranu sociální proti zneužití svobody silnějšího proti slabšímu, zabezpečení spravedlivé mzdy apod.*

JUDr. František Nosek (1886 – 1935) – laik, františkánský terciář, významný poslanec a ministr. Byl to člověk hluboké víry s velkým pracovním nasazením na poli výchovy a hospodářství.

V jeho projevech a konání nebylo rozporu, neuchyloval se k planým slibům, nesnášel lež a vždy vyzýval k jednání. Také důsledně vycházel z Božího zákona, v jeho zachovávání viděl jedinou cestu ke spravedlnosti.

Vedle své odborné pracovní činnosti vybudoval letní tábory pro prázdninové pobyty pražských dětí, podílel se na výstavbě kostelů, pro staré ženy zakládal Domovy sv. Kláry, vedené sestrami III. řádu sv. Františka. Převzal úkol na poli Svazu hospodářských družstev při zakládání katolických záložen a kempeliček. Tak chtěl napomoci zlepšit hospodářské a sociální poměry slabších i středních vrstev. Kladl velký důraz na čestnost každé práce, kterou považoval především za službu. Jako realisticky uvažující člověk věděl, že každá práce vyžaduje překonávání překážek.

Jeho celoživotní úsilí bylo zaměřeno na mládež, podporoval organizace katolické dělnické mládeže JOC, usiloval o mravní povznesení dělníků, konal přednášky po celé vlasti a publikoval své názory. Říkával: *Především je třeba se naučit rozeznávat dobré od zlého. Jak mluvím, tak jednám, stačí, když budete svědomitě plnit příkaz „Miluj bližního svého jako sebe samého“*. Tyto zásady hluboce zakořeněné v jeho křesťanské víře představují jeho trvalé *sociální a etické poselství* dnešní době.

S křesťanskou odpovědností do budoucna

Po sametové revoluci v r. 1989 došlo k transformaci socialistického plánovaného hospodářství na hospodářství volného trhu, k obnovení svobody a demokracie, k vytváření občanské společnosti. Česká republika se vstupem do Evropské unie začlenila do jejích struktur. Během uplynulých více než 20 let se však ukázalo, že není možné rychle vymazat z myslí a konání občanů předchozích 40 let totality; bohužel i nadále česká společnost ve velké míře upřednostňovala materiální cíle před hodnotami duchovními, často osobní zájmy převýšily zájmy společnosti. Změnila se i celková geopolitická mapa světa a Česká republika se stala součástí globalizačních procesů.

Je třeba zdůraznit, že ve společnosti v souladu s platnými zákony došlo a nadále dochází ("zdola" na základě potřeb, nikoliv na základě direktiv) k nebývalému nárůstu počtu sociálních, charitativních, kulturních a sportovních organizací, nadací, spolků, družstev a dalších alternativních forem podnikání. V Církvi se aktivita jednotlivců v místě propojuje přes činnost farních a diecézních společenství až po celostátní a mezinárodní úroveň. Projevuje se velká snaha o celospolečenskou a interkonfesijní spolupráci. Mezi nesčetnými příklady je možno uvést

- českou pobočku EAPN (*European Anti-Poverty Network*), která sdružuje jednotlivé národní sociální organizace až po její členství v evropské síti.
- Charita, jejíž činnost se neomezuje pouze na lokální či celonárodní potřeby, ale pohotově reaguje na přírodní či sociální katastrofy po celém světě; organizace KAP (*Křesťan a práce*) z r. 1996, která propaguje sociální učení Církve ve světě práce
- a je členskou organizací MTCE-EBCA (*Mouvement des Travailleurs Chrétiens Européens – Europäische Bewegung der Christlichen Arbeitsnehmer*).

Sociální učení Církve je tak naplňováno po stránce praktické. Je to důkazem, že křesťanské tradice se dosud v našem obyvatelstvu udržují při nejmenším v postojích k sociálním problémům.

Jako významný dokument tohoto období k sociálním otázkám je třeba uvést List českých biskupů „*Pokoj a dobro*“, který byl předložen k veřejné diskusi v r. 2000. Vycházel z posledních papežských sociálních encyklik se snahou dojít ke společenskému konsenzu a zamyslet se nad dalším vývojem společnosti. Zvláště se zdůrazňuje důstojnost člověka, solidarita, subsidiarita, služba společnému dobru a hodnotový systém.

Dnešní složitá doba předkládá věřícím i celé společnosti nové výzvy k hledání netradičních východisek, k širokému dialogu a ke spolupráci. Nepostradatelným základem řešení je sociální učení Církve.

Autorka:**Doc. Ing. Lidmila Němcová, CSc.**

Lidmila Němcová promovala na Vysoké škole ekonomické v Praze. Během své pozdější dlouhé pedagogické i výzkumné praxe na této škole zavedla v roce 1991 jako vůbec první pedagog v ČR kurzy o etice v podnikání. Jejými dalšími obory byly management, družstevnictví a marketing neziskových organizací. Jako docentka na téže vysoké škole byla velmi aktivní v oboru podnikatelské etiky v síti evropských manažerských škol (CEMS). V roce 1997 působila v Německu jako hostující profesorka na univerzitě Viadrina ve Frankfurtu nad Odrou. Od roku 2004 pokračovala jako pedagog v kurzech na několika soukromých vysokých školách v ČR i v zahraničí. Organizovala konference zejména o sociálních otázkách. Je spoluzakladatelkou a v současnosti předsedkyní české Společnosti pro etiku v ekonomice. Spolupracuje s různými organizacemi jak v ČR (Česká manažerská asociace aj.), tak i v zahraničí (většinou v rámci mezinárodních organizací – např. s evropskou koordinační skupinou organizace křesťanských zaměstnanců MTCE/EBCA, kde zastupuje české hnutí Křesťan a práce, nebo s EZA). Byla jedním ze tří zakladatelů české pobočky EAPN (evropská síť proti chudobě). V r. 2013 byla zvolena do Evropské platformy křesťanských seniorů, je rovněž členkou výboru SKS (Sdružení křesťanských seniorů ČR). Se svým manželem Ing. RNDr. Václavem Němcem, CSc. se podílí přes 20 let na rozvoji nového pomocného přírodovědeckého oboru – geoetiky.

TIRÁŽ:**Publikace**

"Friends of EZA"

Sekretariát:

Kasbachtalstr. 81

D - 53547 Kasbach-Ohlenberg

Tel.: + 49 - 2644 - 74 23

E-mail: joachimherudek@gmx.de

Redakce

Joachim Herudek (odpovědný redaktor)

ve spolupráci s

EZA

Europäisches Zentrum für Arbeitnehmerfragen

(=Evropské centrum pro otázky zaměstnanců)

Johannes-Albers-Allee 2

D - 53639 Königswinter

Tel.: +49 - 22 23 - 29 98 - 0

Fax: +49 - 22 23 - 29 98 - 22

E-mail: eza@eza.org

www.eza.org